

No 2003. līdz 2007. gadam aizsargājamo ainavu apvidū "Ziemeļgauja" tika īstenots Eiropas Komisijas LIFE - Daba programmas projekts "Ziemeļgaujas ielejas aizsardzība un apsaimniekošana". Tā ietvaros:

- notika dabas vērtību apzināšana, to aizsardzības un apsaimniekošanas plānošana;

- apmēram 300 ha pļavu atbrīvotas no krūmiem;

- iepirkti liellopu ganāmpulki un ierīkotas sešas ganību teritorijas zālāju uzturēšanai;

- apmēram 400 ha platībā apsaimniekoti īpaši aizsargājami meža biotopi, bioloģiski vērtīgi koki un medņu riesti;

- nodrošināts neiejaukšanās režīms apmēram 3400 ha vērtīgo mežu.

Noderīgas adreses internetā:

Projekts "Ziemeļgaujas ielejas aizsardzība un apsaimniekošana", Lauku partnerība "Ziemeļgauja" www.zgauja.lv

Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts www.biosfera.lv

Atbalsta saņemšanas iespējas pļavu un meža biotopu apsaimniekošanai:

Latvijas lauku attīstības programma (2007-2013) www.zm.gov.lv

Vides aizsardzības likumdošana: www.vidm.gov.lv

Meža likumdošana: www.vmd.gov.lv

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošana:

Dabas aizsardzības pārvalde www.dap.gov.lv

Dabas aizsardzības normatīvo aktu ievērošanas kontrole:

Valsts vides dienests www.vvi.gov.lv

VVD Valmieras reģionālā vides pārvalde www.valmierasrvp.gov.lv

VVD Madonas reģionālā vides pārvalde www.madonasrvp.gov.lv

Valsts meža dienests www.vmd.gov.lv

Fotogrāfiju autori: V.Lārmanis, A.Petriņš, M.Oram, I.Vilka, A.Namatēva, L.Salmiņa, Z.Pulkstene

Izmantoti Valsts Zemes dienesta 2004.gada ortofoto

Teksta autore I.Vilka, datorsalikums A.Namatēva

Iespiests Jelgavas tipogrāfijā, 2007

ZIEMEĻGAUJA

NO PAGĀTNES NĀKOTNĒ

Tūkstošiem gadu Gaujas ūdeņi tek uz jūru, un katrs jauns laikmets atstāj savas pēdas upes ielejas ainavā.

Taču ir dabas vērtības, kas no sendienām saglabājušās nemainīgas - Gaujas līkumotais tecējums, kas noskalo aizvien jaunus stāvkraustus, atsedz smilšu sēres un vecajās upes gultnēs atstāj vecupes.

Savukārt ainava abos upes krastos civilizācijas vēstures gaitā mainījies līdz ar izmaiņām Gaujas ielejas apsaimniekošanā.

Cilvēkam uzsākot apstrādāt zemi, samazinājās mežu platības, to vietā veidojās pļavas, ganības un lauki. Līdz 20. gadsimta pirmajai pusei Ziemeļgaujā bija ievērojami vairāk atklātu un parkveida platību, nekā to ir šobrīd. Tas nāca par labu ar pļavu biotopiem saistītām sugām - griezei, zaļajai vārņai.

Padomju gados, aizaugot lauksaimniecības zemēm, mežu platības Gaujas ielejā pieauga, tādējādi samazinoties ainavas mozaikas raksturam. Atsevišķās vietās, piemēram, Vīrešu un Gaujienas pagastā, tika veidoti plaši intensīvi apstrādāti lauki, veikta lauksaimniecības zemju meliorācija, gan ietekmējot upju hidroloģisko režīmu, gan iznīcinot dzīves vidi virknei augu un dzīvnieku sugu.

2007.gadā noslēdzās četrus gadus ilgušais Eiropas Komisijas LIFE - Daba programmas projekts, kura galvenie mērķi bija mežu aizsardzība, pļavu un ganību atjaunošana un apsaimniekošana Ziemeļgaujā. Projekta laikā īstenotās aktivitātes kopā ar agrovīdes maksājumu pieejamību deva ieguldījumu meža un pļavu mozaikas atjaunošanā vienā no ainaviski un dabas vērtību ziņā izcilākajām vietām Latvijā.

Kā Ziemeļgaujas ainavas attīstīsies pēc projekta beigām? Vai zemes īpašniekiem pietiks ieinteresētības turpināt pļavu un ganību apsaimniekošanu? Vai projekta laikā ieviestā mežu aizsardzība nodrošinās apdraudēto mežu sugu saglabāšanos?

Šobrīd Latvijas Lauku attīstības programma ir nozīmīgākais finanšu instruments Latvijā, kas atbalsta biotopu apsaimniekošanu. Ziemeļgaujā, tāpat kā citviet Latvijā, pļavu un ganību liktenis būs atkarīgs no tā, vai pieejamais finansējums zālāju uzturēšanai būs pietiekams, kā arī no tā kādas iespējas pavērs citi saimniekošanas veidi, piemēram, lauku tūrisms, bioloģiskā lauksaimniecība, kas dotu iespēju atjaunot un saglabāt dzīvotspējīgas lauku saimniecības.

Ģeoloģija un ģeomorfoloģija

Ziemeļgaujas mūsdienu ainava sāka veidoties pēdējā ledāja izžušanas laikā - pirms apmēram 10 tūkstošiem gadu, veidojoties reljefam, upju tīklam, ezeriem.

Kvartāra nogulumu segu aizsargājamo ainavu apvidus teritorijā veido lielākoties limnoglaciālie jeb ezeru nogulumi (smilts, aleirīts, māls), nedaudz purvu nogulumi (kūdra), eolie jeb vēja ģeoloģiskās darbības radītie nogulumi (smilts) un fluvioglaciālie jeb ledāju kušanas ūdeņu strauņu veidotie nogulumi (smilts, grants, oļi).

Iežu atsegumi

Gaujas un tās pieteku krastos atsedzas pirmskvartāra nogulumi - smilšakmeņi, dolomīti, kas ir veidojušies vidusdevona - augšdevona periodā, pirms 397,5 - 359,2 miljoniem gadu.

Iespaidīgākie ir dolomīta atsegumi Virešu pagastā, kur lielākais - Randatu klintis. Atseguma augstums ir 15 m, bet platums 65 m. Randatu klints dolomīts veidojies, tam slāņu veidā izgulsnējoties lagūnās un sāļsezeros, kā arī no kalņakmeņiem - dolomitizācijas procesā. Randatu klints augšējo daļu veido dzeltenīgs dolomīts, apakšējo - sārts. Dolomītiežos nereti var atrast liecības par senajiem Zemes iemītniekiem - augu un dzīvnieku fosilijas.

Dolomītu atsegumi ir ne tikai vizuāli skaisti, tā vienlaikus ir vide ar savdabīgām augu sabiedrībām, kas sastopamas gandrīz vienīgi uz dolomītiežiem. Mūsdienās šādi atsegumi atzīti par īpaši aizsargājami biotopu.

Pārējam Ziemeļgaujas ainavu apvidū ietilpstošajam posmam raksturīgi smilšakmens atsegumi, no kuriem ievērojamākie ir Rāmnieku atsegums Strenču apkārtnē un Kankarišu iezis pie Vijas ietekas Gaujā.

Randatu klintis

Iekšzemes kāpas

Daļā teritorijas virs ledāja nogulumiem atrodas kādreizējā Strenču ledusezera nogulumi - smiltis, aleirīti un māli.

Pēc ledāja nokušanas, kamēr vēl nebija izveidojusies augu sega, teritorija bija pakļauta spēcīgai ziemeļrietumu vēju darbībai. Vējš pārvietoja ledusezera smiltis - sapūta tās iekšzemes kāpās. Par vēja virzienu liecina gan tas, ka kāpu masīva veidošanās sākusies no to austrumu malas, kur atrodas senākās kāpas, gan kāpu šķēršprofilis - ar garāku un lēzenāku ziemeļrietumu nogāzi un stāvāku (līdz 45° - 50°) aizvēja pusi.

Gadu gaitā uz kāpām uzaudzis priežu mežs. Lielākie kāpu masīvi Ziemeļgaujā atrodas Valkas un Zvārtavas pagastā, tiem doti nosaukumi - Sarkankalni, Mārkalni un Kāršupes kalni.

Kāpas ar sausiem priežu mežiem ir piemērotas daudzām gaismas prasīgām augu un kukaiņu sugām, tajā skaitā ļoti reti sastopamajam skujkoku dižkoksngrauzim. Ziemeļgaujas kāpu masīvs ietver vienu no nozīmīgākajiem medņu riestu kompleksiem valstī (šeit riesto 50 - 80 medņu gaiļi).

Gaujas meandri

Gauja tūkstošiem gadu ir līkumojusi, mainījusi savu gultni, veidojusi vecupes. Vecupju kopējais garums Ziemeļgaujas ielejā vietām pārsniedz pašas Gaujas garumu, tām ir ievērojama nozīme Gaujas ielejas mozaikveida ainavā un biotopu daudzveidībā. Vecupju veidošanās aktīvi norisinās arī mūsdienās.

Gaujai ir raksturīga meandrēšana jeb līkumošana.

Upei pārraujot menadru šaurākajā vietā, straume aizplūst pa taisnāko ceļu, bet meandrs jeb upes agrākā gultne kļūst par vecupi.

Vecupei daļēji vai pilnīgi zaudējot saikni ar upi, tā kļūst līdzīga ezeram. Vecupju ezeriem laika gaitā aizaugot, veidojas palieņu pļavas vai zemie purvi.

Gauja un tās meandri ortofotogrāfijās

Vecupēm raksturīgas stāvošiem ūdeņiem raksturīgas augu un dzīvnieku sabiedrības. Lielākā daļa vecupju palu laikā savienojas ar Gauju, tā nodrošinot zivju migrāciju no Gaujas vecupēs un otrādi. Vecupju siltais stāvošais ūdens kalpo par dabisku "inkubatoru" zivju mazuļu attīstībai. Vecupēs barojas un to tuvumā ligzdo dažādas pīļu sugas - visbiežāk meža pīle un gaigala, te barojas arī melnais stārķis.

Gauja ir garākā Latvijas upe (452 km). Ziemeļgaujas aizsargājamo ainavu apvidū iekļauts 140 km garš upes posms un tā ieleja no Gulbenes un Alūksnes rajona robežas līdz Valmierai, Cirgaļu meža masīvs un Pukšu purvs. Aizsargājāmās teritorijas kopējā platība ir 21 749 ha.

Lielāko daļu ainavu apvidus platības veido meži un lauksaimniecības zemes. Meži aizņem 72 %, bet lauksaimniecībā izmantojamā zeme - 17 % teritorijas. Pārējos 11 % veido saldūdeņi, purvi un apdzīvotas vietas, t.sk. viensētas, ciemi un vienīgā pilsēta aizsargājamo ainavu apvidū - Strenči.

Udrs

Koša zeltspore

Urālpūce

Apodziņš

Vilkzirneklis

Gaiļbiksīte

Kalnu āboliņš

Baltmugurdzenis

Nākotnes vīzija

* Noturīgas aizsargājamo meža, pļavu, purvu un ūdeņu biotopu platības;

* Stabils, dzīvotspējīgs aizsargājamo sugu populācijas;

* Ekoloģiskās funkcijas nodrošināšana un vizuāli izteiksmīga ainava;

* Ar dabas vērtību saglabāšanu sabalansēta ekonomiskā izaugsme;

* Iedzīvotāji, kas lepojas ar savu dzīves vidi;

* Jaunus iesaistītus un zināšanas par Ziemeļgaujas dabu ieguvuši teritorijas apmeklētāji.

Lapkoku praulgrauzis

Vidējais dzenis

Nozīmīgākie dabas aizsardzības pasākumi,

kurus plānots finansēt Latvijas Lauku attīstības programmas (2007. - 2013. gadam) ietvaros

Mežos

Pasākums 224: Natura 2000 maksājumi meža īpašniekiem.

Kompensācija par dažādiem saimnieciskās darbības ierobežojumiem (aizliegta mežsaimnieciskā darbība, aizliegta galvenā cirte un kopšanas cirte, aizliegta galvenā cirte, aizliegta kailcirte) privātajos un pašvaldību mežos un meža zemēs, kas atrodas Natura 2000 teritorijā.

Pasākums 225: Meža vides maksājumi.

Mērķis - veicināt bioloģiskās daudzveidības un augstvērtīgu mežu ekosistēmu saglabāšanu. Pasākuma ietveros plānots atbalstīt 4 dabas aizsardzībai ļoti nozīmīgus apakšpasākumus: - dabisko meža biotopu, medņu riestu vietu apsaimniekošanu; - mežaudžu struktūras dažādošanu; - meža ganības; - ugunsgrēka radīto struktūru saglabāšanu. Pasākumu plānots ieviest no 2010. gada.

Bioloģiski vērtīgs zālājs

Lauksaimniecības zemēs

Pasākums 213: Natura 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK. Ikgadējs kompensācijas maksājums par saimnieciskās darbības ierobežojumiem lauksaimniecībā izmantojamās zemēs Natura 2000 teritorijā. Maksājums attiecas uz pastāvīgām pļavām un ganībām.

Pasākums 214: Agrovides maksājumi, apakšpasākums "Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos".

Mērķis - veicināt bioloģiski daudzveidīgu zālāju saglabāšanu, sugu populāciju un ainavas uzturēšanu. Tiek atbalstīta ekstensīvā lopkopība un zālāju vēlā pļaušana.

